

ใบความรู้ที่ 2: การเมืองการปกครอง – ระบบพ่อขุนปกครองลูก

ความหมายของ “พ่อขุน”

ในสมัยสุโขทัย คำว่า “พ่อขุน” ไม่ได้มีความหมายเฉพาะเจาะจงว่าเป็นตำแหน่งกษัตริย์เท่านั้น หากแต่สะท้อนถึง **รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร** โดยผู้ปกครองเปรียบเสมือน “พ่อ” ที่ดูแลคุ้มครอง “ลูก” คือประชาชนด้วยความรัก ความยุติธรรม และความเป็นกันเอง แตกต่างจากสมัยอยุธยาที่กษัตริย์มีฐานะเป็น “สมมติเทพ” หรือ “เทวราช” ซึ่งอยู่สูงส่งเหนือประชาชน

ลักษณะการปกครอง

1. **การปกครองส่วนกลาง**

- กษัตริย์ทรงเป็นทั้งประมุขและผู้บัญชาการทหารสูงสุด
- ทรงใช้อำนาจโดยตรงในการบริหารบ้านเมือง
- มีขุนนางและพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา

2. **การปกครองส่วนภูมิภาค**

- เมืองสำคัญต่างๆ เช่น ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร สุโขทัย มีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง
- เจ้าเมืองมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากกษัตริย์
- เมืองที่อยู่ห่างไกลอาจมีฐานะเป็นเมืองประเทศราช ส่งเครื่องราชบรรณาการตามกำหนด

3. **ระบบยุติธรรม**

- มีการตั้ง “กระดิ่ง” ไว้หน้าพระราชวังเพื่อให้ราษฎรร้องทุกข์ได้โดยตรง
- ผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนสามารถยื่นกระดิ่งเพื่อให้กษัตริย์ทรงออกมาตัดสินความด้วยพระองค์เอง
- การพิจารณาคดีเน้นความยุติธรรม ไม่มีการใช้กฎหมายที่ซับซ้อน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

ศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวถึงการปกครองของพ่อขุนรามคำแหงว่า:

> * “ปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งไว้ให้ราษฎรยื่นเพื่อร้องทุกข์” *

ข้อความนี้แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างกษัตริย์กับประชาชนและการให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม